
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства

Н. Р. МАЛИШЕВА,
доктор юридичних наук

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ПРИНЦИПУ НЕПРИВЛАСНЕННЯ МІСЯЦЯ ТА ІНШИХ НЕБЕСНИХ ТІЛ ДО НОВИХ СВІТОВИХ РЕАЛІЙ

Стаття присвячена аналізу міжнародно-правового принципу непривласнення космічного простору, Місяця та інших небесних тіл. Дається правова оцінка спробам окремих фізичних і юридичних осіб привласнити собі небесні тіла та зробити їх об'єктом купівлі-продажу. Досліджується існуючий правовий режим експлуатації ресурсів Місяця та інших небесних тіл в світлі концепції «спільного надбання людства» та перспективи його вдосконалення.

Ключові слова: «принципи міжнародного космічного права», «непривласнення Місяця та інших небесних тіл», «продаж ділянок на Місяці та інших небесних тілах», «правовий режим експлуатації ресурсів небесних тіл», «Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла» 1967 (Договір про космос)», «Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 (Угода про Місяць)», «спільне надбання людства».

Стаття посвячена аналізу міжнародно-правового принципу неприсвоєння космічного простору, Луни і других небесних тел. Дается правовая оценка попыткам отдельных юридических и физических лиц присвоить себе небесные тела или сделать их объектом купли-продажи. Исследуется существующий правовой режим эксплуатации ресурсов Луны и других небесных тел в свете концепции «общего наследия человечества» и перспективы его совершенствования.

Ключевые слова: «принципы международного космического права», «неприсвоение Луны и других небесных тел», «продажа участков на Луне и других небесных телах», «правовой режим эксплуатации ресурсов небесных тел», «Договор о принципах деятельности государств по исследованию и использованию космического пространства, включая Луну и другие небесные тела» 1967 (Договор о космосе)», «Соглашение о деятельности государств на Луне и других небесных телах 1979 (Соглашение о Луне)», «общее достояние человечества».

The article analyses the international legal principle of non-appropriation of the outer space, the moon and other celestial bodies. A legal estimation is given to the attempts of some legal entities and physical persons to appropriate the celestial bodies and to transform them into the object of purchase-sale. The existent legal regime of the Moon and other celestial bodies resources exploitation is examined in the light of «Common Heritage of Mankind» concept and prospect of its improvement.

Key words: «Principles of the International Space Law», «Non-appropriation of the Moon and other celestial bodies», «Sale of Areas on the Moon and Other Celestial Bodies», «Legal Regime Governing Exploitation of the Celestial Bodies Resources», «Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies» 1967 (Space treaty)», The 1979 Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies (Moon Agreement)», «Common Heritage of Mankind».

До написання цієї статті мене спонукав той факт, що попри величезну кількість цікавих проблем міжнародного та національного космічного права, на журналістсько-побутовому рівні ця галузь права стабільно викликає першу і ледь не єдину асоціацію: продаж ділянок на Місяці, Марсі та інших небесних тілах.

Чи правомірним є цей процес, адже він, пройшовши через велику кількість держав більшості континентів, нарешті набув поширення і в Україні.

Спроби привласнення Місяця та небесних тіл приватними фізичними та юридичними особами

У 1980 році підприємливий громадянин США Денніс Хоуп задекларував і подав заяву на реєстрацію в судовому порядку права власності на Місяць та інші планети Сонячної системи. Повідомлення про це він надіслав урядом США, СРСР, Китаю, а також адресував Генеральній Асамблеї ООН. Юридичне підґрунтя таких притязань спершу пов'язувалось з Законом США Homestead Act, підписаним 20 травня 1862 р. Президентом Авраамом Лінкольном, який регламентував колонізацію безхазяйних територій. Даний Закон дозволяв американським громадянам, які ніколи зі зброєю не виступали проти Уряду США, привласнювати території за межами 13 перших американських колоній. Процес відповідної окупації включав 3 стадії: 1) первинно-юридичну: декларування своїх «зазіхань» на відповідні землі; 2) фактичну: протягом 5 років після декларування – освоєння відповідної території: будівництво будинку, влаштування колодязя, оброблення принаймні 10 акрів землі і оселення на ній; 3) завершально-юридичну: отримання титулу на право власності (з моменту окупації). Зрозуміло, що «небесні» наміри Д. Хоупа, хоча формально і знаходились за межами первинних американських колоній, не підпадали під регламентацію Homestead Act. тим більше, що територіальна сфера застосування цього Закону поступово звужувалась, і в 1977 р. була зведена до території однієї Аляски. Зважаючи на ці обставини, Д. Хоуп поступово змінює правову аргументацію, посилаючись на наявність прогалини в міжнародному космічному праві, яке ніби-то забороняє передачу космічних об'єктів у власність держав, однак не містить такої заборони щодо приватних осіб. Він реєструє т.з. «Місячне посольство»¹, декларує наміри щодо створення Місячної республіки зі своєю Конституцією і законами. В 1999 р. він створює Товариство Місячної Республіки для акумулювання грошових коштів для польоту на Місяць. Д. Хоуп почав продавати ділянки, спершу – на Місяці, трохи згодом – на Марсі, Венері, та на супутнику Юпітера — Іо. Представництва

«Місячного посольства» були відкриті у Великій Британії, Німеччині, Японії, Канаді, Угорщині, Ізраїлі, Росії, нарешті – в Україні². На сьогодні «продано» близько 3 млн. ділянок, кожна розміром в 1 акр (0,4 га). Серед т.з. «власників» фігурує чимало знаменитих людей, в т.ч. президенти держав, відомі політики, державні діячі, бізнесмени, кінозірки та ін.

Менш відомою, але також цікавою з правової точки зору, є інша спроба привласнення небесного тіла, «героєм» якої став інший американський громадянин Грегорі Неміц, що в 2003 р. звернувся до суду з позовом проти НАСА в зв'язку з рішенням останнього надіслати ракету на астероїд 433 Ерос, щодо якого трохи раніше Г. Неміцем в Архімед-Інституті була зареєстрована заявка на право власності. При цьому заявник посилався на ту саму правову підставу, на яку спирався в своїй аргументації й Д. Хоуп – т.з. «прогалина» в міжнародному космічному праві. Судове рішення в цій справі, хоча й було постановлене не на користь заявника, однак базувалось на формальних ознаках – заявник не подав достатнього юридичного підтвердження свого права власності на астероїд³. Таке рішення судових інстанцій, що не містило жодних узагальнень, однак, не може бути застосоване ні на підтвердження, ні на заперечення можливості привласнення небесних тіл.

Привласнення небесних тіл і продаж ділянок на них – це лише одна сторона загальної проблеми правових меж діяльності на Місяці та інших небесних тілах, важливої з точки зору сучасного міжнародного права. Аналізу в цьому ж контексті потребують правові засади *експлуатації природних ресурсів* небесних тіл, які в останні роки все частіше під різними кутами зору розглядаються науковцями та практиками космонавтики⁴. Йдеться здебільшого про видобуток окремих рідкісних мінералів, запаси яких на Землі є вкрай обмеженими, як, наприклад, гелій 3, що використовується в атомній енергетиці. Крім того, серйозно розглядається питання виробництва безпосередньо на Місяці деяких металів чи інших матеріалів для будівництва тут космічних станцій чи агрегатів, здатних дістатися Марса чи інших куточків Всесвіту. В цьому останньому випадку метою таких намірів є уникнення доставки відповідних матеріалів з Землі, що є складним процесом, зважаючи на значну масу відповідних конструкцій і пов'язану з цим необхідність подолання сильного земного тяжіння.

Безумовно і тут, як і в попередніх випадках, постає питання: яка діяльність у відповідних просторових межах може визнаватися правомірною?

Пошук відповіді на всі ці питання вписуються в контекст двох проблем, а саме: 1) який юридичний статус Місяця та інших небесних тіл; 2) за яких правових умов тут може здійснюватись діяльність з дослідження та експлуатації ресурсів.

Правовий статус Місяця та інших небесних тіл

Аналіз у відповідному напрямку хотілося б розпочати з відомих праву способів набуття права власності, тобто тих юридичних фактів, на підставі яких особа може набути законне право володіти, користуватися і розпоряджатися речами. Такі способи вперше в історії були систематизовані ще раннім римсь-

ким правом. Відповідні способи спочатку поділялися на природні (*naturales* або *iuris gentium*) та цивільні (*civilis*). В параграфі 11 Титулу I Книги другої Інституцій Юстиніана з цього приводу сказано: «Предметом володіння окремих осіб речі стають багатьма способами: в одних ми отримуємо право власності за природним правом, яке... називається загальнонародним; в інших – за законами цивільного права»⁵. Серед природних способів набуття права власності римське право розглядало заволодіння (захоплення – *occupatio*). В більш пізній обробці римського права відповідна систематика втратила своє значення, а всі підстави виникнення права власності почали ділитись на дві групи: первинні (*acquisitio originaria*) та похідні (*acquisitio derivativa*). При цьому саме до первинних відносились способи, за яких право власності набувача не було засноване на праві іншої особи, попереднього власника, в тому числі – окупація⁶.

Перенесений з приватно-правового на публічно-правовий рівень, цей спосіб набуття права власності призвів до визнання класичним міжнародним правом за державами права привласнення безхазяйних територій⁷, хоча сам спосіб набуття права власності на такі території існував ще до встановлення відповідної міжнародно-правового режиму. Відомо, до яких наслідків призвело зловживання відповідним принципом в епоху масової колонізації, хоча саме тлумачення «безхазяйної території» завжди було дискусійним.

Не вдаючись до детального аналізу особливостей набуття за міжнародним правом власності на території, що не мали попереднього власника, зосередимося на питанні: чи правомірною буде екстраполяція відповідного принципу міжнародного права на Місяць та інші небесні тіла? Адже відповідно до пунктів 2 та 4 Декларації правових принципів діяльності держав із дослідження та використання космічного простору, 1963 р. (далі – Декларація)⁸, а також статті 3 Договору про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 (далі – Договір про космос)⁹ діяльність щодо дослідження і використання космічного простору повинна здійснюватися згідно з міжнародним правом, включаючи Статут ООН. А до теперішнього часу в нашій Сонячній системі, та і взагалі – в космосі, землянами не було знайдено жодного жителя і *a fortiori* – жодного хазяїна (власника). На перший погляд складається враження можливості розповсюдження принципу привласнення безхазяйних територій на небесні тіла, в першу чергу – на Місяць. Така позиція здатна була б відкрити нову сторінку колонізації, а саме – вихід відповідного процесу за межі Землі та його перенесення в космічний простір.

Однак, розвиток міжнародного космічного права пішов іншим шляхом, дякуючи, як це не парадоксально, холодній війні і приблизному паритету, який встановився в 60-ті роки між колишнім СРСР та США в частині освоєння космосу. В умовах жорсткої конкуренції жодна з двох наддержав не була на сто відсотків упевнена, що зможе першою дістатися Місяця та інших небесних тіл і таким чином отримати пріоритет в її освоєнні через колонізацію. Саме тому в Юридичному підкомітеті Комітету ООН з мирного використання космічного простору було досягнуто консенсусу з приводу закріплення двох основопо-

ложних принципів міжнародного космічного права, навколо яких почали формуватись й інші спеціальні принципи. Йдеться про: 1) свободу дослідження і використання космічного простору і небесних тіл і 2) непривласнення космічного простору і небесних тіл. Слід зазначити, що обидва ці принципи було сформульовано спочатку як *soft law* (пункти 2 та 3 Декларації 1963 р.). При цьому, не зважаючи на порівняно молодий вік космічного права, вони набули статусу міжнародно-правового звичаю, тобто правил поведінки, які в результаті постійного систематичного застосування визнаються юридично обов'язковими для всіх учасників міжнародних відносин. Логічно пов'язані між собою, вони отримали звичаєво-правову природу на основі практики космічної діяльності держав, в результаті загального визнання з боку міжнародного співтовариства (як космічних, так і некосмічних держав). А закріплення в 1967 р. обох вказаних принципів як договірних (статті 1 та 2 Договору про космос) не змінило правової природи відповідних принципів, і сьогодні вони розглядаються як юридично обов'язкові не лише для Сторін Договору про космос, а для всіх учасників міжнародних відносин¹⁰. Космічний простір, Місяць та інші небесні тіла визнаються *res communis* (кожен може використовувати, але ніхто не вправі привласнювати). З цього приводу параграф 2 статті 1 Договору про космос декларує, що кожна держава може його досліджувати й використовувати без жодної дискримінації на засадах рівності й вільного доступу в усі райони небесних тіл. З цим принципом логічно корелює й наступний принцип, закріплений ст.2 Договору про космос, а саме: використання кожним передбачає неможливість привласнення будь-ким. Слід зазначити, що сфера дії ст. 2 Договору про космос є дуже широкою. Вона забороняє будь-яке **національне** привласнення, в якій би формі воно не відбувалося: чи-то шляхом вчинення юридичних актів (зокрема, проголошення над відповідним простором суверенітету), чи-то через юридичні наслідки фактичних дій (використання чи окупація), чи-то в інші способи.

Повертаючись до аналізу правових ситуацій, наведених на початку цієї статті, слід сказати, що як Деннісом Хоупом, так і Грегорі Неміцем в аргументації правових підстав їх зазіхань на Місяць та інші небесні тіла було використано полісемічність у тлумаченні англійських категорій «State» (держава), «Country» (країна), «Nation» (нація). Всі ці терміни в різному контексті вживаються в міжнародно-правовому лексиконі, зокрема, в серії міжнародних договорів та принципів, які регулюють діяльність щодо дослідження та використання космічного простору. Якщо під таким кутком зору детально проаналізувати Договір про космос, то стане зрозумілим, що категорія «держава» вживається найчастіше в контексті держави – суверена, основного суб'єкта міжнародного права: «Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, – декларує § 2 статті 1 Договору, – відкритий для дослідження та використання всіма державами...» (далі за текстом). Про «країни» йдеться не в юридичному, а скоріше – в географічному та гуманітарному контексті: «Дослідження та використання космічного простору здійснюються на благо та в інтересах всіх країн...» (§ 1 статті 1 Договору). Найбільш цікавим для правового аналізу, однак, є застосування в космічно-правовому лексиконі категорії «нація» і

похідного від неї прикметника «національний». До цього терміну в міжнародному космічному праві звертаються як до більш широкого по відношенню до «держави». Він вживається тоді, коли слід охопити всю сукупність суб'єктів, що підпадають під відповідну юрисдикцію, включно з суб'єктами приватного сектору. Ілюстративною з точки зору тлумачення обсягу поняття «*нація*» та «*національна діяльність*» у космічному праві є стаття 6 Договору про космос, згідно з якою *держави*-учасниці Договору несуть міжнародну відповідальність за *національну* діяльність в космічному просторі, незалежно від того, здійснюється вона урядовими організаціями чи *неурядовими особами* (виділено мною – Н.М.). Водночас для представників США англомовна версія текстів договорів з питань космічної діяльності часто пов'язана зі змішуванням понять “State» («держава») і “Nation» («нація»), оскільки для американців більш властиво розуміти під “State» - штат США, а не державу. Тому для уникнення непорозумінь з цього приводу у внутрішньому законодавстві США вдаються до заміни терміну “State» як «держава» на «Nation». Про таку заміну безпосередньо йдеться й у Розділі 49, підрозділ IX, глава 701 Кодексу США «Commercial Space launch activities» («Комерційна діяльність з космічних запусків»). В міжнародних же договорах з космічного права збережено класичний термінологічний ланцюг – «держава», «країна», «нація», що й спонукало винахідливих американців висунути відповідні вимоги. Всі ці міркування, однак, втрачають сенс, якщо звернутись до Угоди про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН її резолюцією 34/68 від 5.12.1979 (Угода про Місяць)¹¹. В § 3 ст. 11 Угоди, зокрема, недвозначно конкретизуються як об'єкти, так і суб'єкти непривласнення небесних тіл: «Поверхня та надра Місяця, а також ділянки її поверхні або надр або природні ресурси там, де вони знаходяться, не можуть бути власністю жодної держави, міжнародної міжурядової чи неурядової організації, національної організації чи *неурядової установи чи будь-якої фізичної особи*» (виділено мною – Н.М.). Звідси зазіхання, як Грегорі Неміца, так і Денніса Хоупа, на право власності на небесні тіла з позицій міжнародного космічного права не мають жодних правових підстав.

Тим більш *незаконним є продаж ділянок на Місяці, Марсі, Венері тощо, оскільки відповідно до міжнародно-правового принципу Nemo plus juris – ніхто не може передати іншому більше прав, ніж має сам.*

Цей висновок є настільки безумовним, що не варто навіть продовжувати роздуми в цьому напрямку, з'ясовуючи, зокрема, чи підпадає діяльність Місячного посольства чи Грегорі Неміца під визначення «діяльності в космічному просторі», адже така мала б за будь-яких умов санкціонуватись (ліцензуватись, контролюватись) державою, під юрисдикцією якої подібна діяльність здійснюється.

На цьому можна було б поставити крапку в аналізі ситуації з продажу ділянок на Місяці та інших небесних тілах в світлі принципу непривласнення космічного простору, якби не одна обставина, на яку хочеться звернути увагу.

З приватно-правової точки зору всякий договір купівлі-продажу є двостороннім правомочним, згідно з яким одна сторона (продавець) передає або зо-

бов'язується передати майно у власність другій стороні (покупцеві) і сплатити за неї певну суму¹². Якщо з цієї позиції проаналізувати, що ж власне передається за договором купівлі-продажу ділянки на Місяці чи Марсі, ми побачимо, що продавець передає у володіння, користування та розпорядження покупцеві зовсім не ділянку, а цілий пакет оригінально оформлених «витворів» (якщо не мистецтва, то винахідливості), а саме: карту місячної поверхні, отриману з супутника США; Місячну конституцію; імітацію документу на право власності на певну ділянку з її позначенням «на місячній місцевості». За додаткову плату до цього пакету можна додати глобус Місяця, паспорт громадянина Місяця чи паспорт дослідника космічного простору, сувенірну банкноту в 100 місячних доларів тощо. Вважаю в цьому зв'язку, що предметом договорів купівлі-продажу, що укладаються Місячним посольством і його представництвами по всьому світу, є саме ці добротно оформлені «папірці», які ще додатково містять романтичний компонент, пов'язаний з споконвічним ореолом таємничості космічного простору і мріями людини зафіксувати свою «причетність» до космосу, хоча б в такий спосіб. Чи може відповідний оригінальний пакет паперів коштувати 100-200 доларів США?¹³ Чому б і ні, якщо сторони дійшли згоди щодо такої ціни. А той факт, що за 30 років відповідної діяльності Місячного посольства в світі не було заявлено жодного позову про надання придбаних «ділянок» у фактичне володіння нових «власників», свідчить про те, що і продавець, і покупці прекрасно усвідомлюють, що саме вони продають/придбавають.

Міжнародно-правовий режим використання природних ресурсів небесних тіл

Менш публічною, але більш серйозною з правової точки зору є проблема забезпечення правомірного дослідження та використання природних ресурсів Місяця та інших небесних тіл за умови заборони привласнення останніх (їх частин). Чи встановлено міжнародним космічним правом адекватний правовий режим експлуатації таких ресурсів?

Режим космічного простору, Місяця та інших небесних тіл сьогодні визначається Договором про космос, 1967 р., а також Угодою про Місяць. Проблем, що тут обговорюються, найбільше стосується ст. 11 Угоди про Місяць, яка розвиває положення ст. 2 Договору про космос. Підтвердивши ще раз в § 2 та § 3 ст.11 принцип непривласнення Місяця та інших небесних тіл, Угода про Місяць пішла далі, проголосивши Місяць та його природні ресурси «спільним надбанням людства» («общим наследием человечества» – рос. «Common Heritage of Mankind» – англ., «patrimoine commun de l'humanité» – фр.) – § 1 ст.11. При цьому Угода про Місяць не забороняє експлуатацію природних ресурсів небесних тіл. Однак режим такої експлуатації самою Угодою не визначається. Встановлення міжнародного режиму регулювання експлуатації природних ресурсів Місяця, включаючи відповідні процедури, Угода відносить на майбутнє, «коли буде зрозуміло, що така експлуатація стане можливою найближчим часом» (§ 5 ст. 11 Угоди про Місяць). Ратифікована першими п'ятьма

державами, Угода про Місяць набула чинності, однак і сьогодні переважна більшість космічних держав, в т.ч. й Україна, не стали Сторонами цієї Угоди. Однією з найбільш вагомих причин несприйняття космічними державами положень цього міжнародного договору є невизначеність режиму експлуатації ресурсів небесних тіл, помножена на принцип їх непривласнення. Яким же нам бачиться перебіг подій у напрямку визначення відповідного режиму? Чи достатньо в міжнародному праві розроблена концепція «спільного надбання людства»? Що може слугувати взірцем для визначення режиму експлуатації космічних тіл?

Відомо, що космічний простір є одним з трьох визнаних в правовому порядку міжнародних просторів, поряд з відкритим морем і Антарктидою. Режим відкритого моря знайшов своє закріплення в Конвенції ООН з морського права (Монтего Бей, 1982 р., набув чинності 16.11. 1994 р.)¹⁴. Договір ООН про Антарктиду, що закріпив міжнародно-правовий статус цього простору, було укладено у Вашингтоні 01.12.1959 р. (договір набув чинності 23.06.1961 р.¹⁵, Україна приєдналась до нього в 1992 р.)¹⁶.

Найчастіше режим космічного простору порівнюють з режимом Антарктиди: обидва ці середовища є важкодоступними для людини, а тому – практично незайманими. Однак є й суттєві відмінності. Перш за все, існує розмаїття поглядів держав на майбутнє Антарктиди (одні заявляють різного роду притязання на розробку ресурсів цієї зони, встановлення відповідних справедливих квот, інші заперечують проти такої позиції). Мадридським протоколом 1991 р. до Вашингтонського Договору про Антарктиду цьому простору було надано юридичний статус природного заповідника, присвяченого миру та науці. Держави дійшли такої згоди після недосягнення в 1988 р. консенсусу щодо прийняття проекту Веллінгтонської конвенції, що мала на меті регламентування використання природних ресурсів Антарктиди (проти голосували Австралія та Франція). З огляду на вичерпність природних ресурсів Землі і наявність значної кількості непоновлюваних чи важкопоновлюваних ресурсів на Місяці та інших небесних тілах, навряд чи надання їм статусу заповідної зони є оптимальним шляхом в розвитку дослідження й використання космічного простору.

Майбутній режим Місяця та інших небесних тіл може спиратися на аналогію іншого міжнародного простору - відкритого моря, адже саме його режим сьогодні визнається найбільш регламентованим в правовому порядку порівняно з двома іншими міжнародними просторами (частина XI Конвенції Монтего Бей). Так само, як і Місяць та інші небесні тіла, природні ресурси морського дна та надр підводних районів відкритого моря визнаються спільним надбанням людства (ст. 136 Конвенції). Жодна держава не може претендувати на суверенітет чи суверенні права або здійснювати їх стосовно будь-якої частини відповідного району чи його ресурсів, і жодна держава, фізична чи юридична особа не можуть привласнювати яку б то не було їх частину. Всі права на такі ресурси належать всьому людству. Цікаво, що Конвенція вперше в світовій практиці запровадила спеціальний Міжнародний орган з морського дна, уповноважений діяти від імені всього людства (розділ 4 частини XI Конвенції). За

загальним правилом природні ресурси морського дна і надр підводних районів не підлягають відчуженню (§ 1, 2 ст. 137). Водночас корисні копалини, що добуваються тут, можуть бути відчужені, але лише відповідно до частини XI Конвенції, а також за нормами, правилами та процедурами, встановленими відповідним Міжнародним органом. Є й інші цікаві елементи регламентації правового режиму відкритого моря, що можуть бути використані в процесі розроблення адекватного правового режиму експлуатації ресурсів Місяця та інших небесних тіл.

Заклучення

Непривласнення Місяця та інших небесних тіл є одним із фундаментальних принципів міжнародного космічного права, що набув звичаєво-правової природи ще на початку космічної ери. Будь-які спроби «приватизації» небесних тіл чи їх частин не мають жодних правових підстав. Вказаний принцип, однак, не повинен створювати перешкод для діяльності з дослідження та використання ресурсів відповідних зон, що є перспективним в світлі усвідомлення вичерпності природних ресурсів Землі. Режим експлуатації цих ресурсів на сьогодні є не повною мірою визначеним. Вважаємо, що нормотворча робота з цих питань має бути якнайшвидше розгорнута в Юридичному підкомітеті Комітету ООН з використання космічного простору, а її відправною точкою має стати доктринальне опрацювання концепції «спільного надбання людства». Дуже важливо при цьому поєднати відповідну концепцію з основоположним принципом непривласнення Місяця та інших небесних тіл. З іншого боку, слід передбачити баланс довгострокових інтересів людства і заінтересованості бізнесу в дослідженні й використанні ресурсів небесних тіл, що ніколи не зможуть перейти в приватну власність.

1. Див. сайт Місячного посольства: www.lunarembassy.com 2. Див. сайт Представництва Місячного посольства в Києві: www.lunaragency.kiev.ua 3. United States Nevada District Court. On November 6, 2003, on July 20, 2004, Gregory W. Nemitz filed the Appeal Brief for the Eros Project in the United States Court of Appeals for the Ninth Circuit in San Francisco, California. – // <http://www.erosproject.com/appeal/apindex.html>. 4. Див., зокрема, Aldo Armando Cocca. Principles for a Declaration with Reference to the Legal Nature of the Moon. – First colloquium on the Law of Outer Space. The Hague, 1958 – Proceedings. 1997 (Original Printing – Wien. – Springer verlag. – 1959). – P.34-37; Jean-Pierre Queneudec. Libéralisation des activités spatiales et évolution du droit de l'espace. – Le droit de l'espace et la privatisation des activités spatiales. – Paris, 2003. – P. 91-96 ; Ram Jakhu. 20 years of the Moon Agreement : Space Law Challenges for Returning. – Disseminating and Developing International and National Space Law: the Latin America and Caribbean Perspective. – UN/Brazil Workshop on Space Law. Proceedings. – New York, 2005. – P.161–175 ; Armel Kerrest. L'exploitation des ressources des corps célestes. – Droit de l'espace: Télécommunication – Observation. – Navigation. – Défense. – Exploration / Sous la direction de Philippe Achilleas. – Bruxelles. – 2009. – P. 353–358. 5. Див. Латинський текст Інституцій Юстиніана на сайті <http://web.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/> 6. Дождев Д. В. Римское частное право. – М.: Норма, 2006. – С. 399–405; Пухан Иво, Поленак Акимовская Мирьяна. Римское право Перевод с македонского. – М.: Изд-во ЗЕРЦАЛО, 2000. –

С. 153. **7.** Симпсон Э.К. О завладении по началам международного права . – Санкт-Петербург: Типо-лит. Р. Голике, 1894. – 398 с. **8.** Договоры Организации Объединенных Наций и принципы, касающиеся космического пространства, и соответствующие резолюции. – ООН, Нью-Йорк, 2008. – С. 45–46. **9.** Договоры Организации Объединенных Наций и принципы, касающиеся космического пространства, и соответствующие резолюции. – ООН, Нью-Йорк, 2008. – С. 4. **10.** Правда, в Договорі про космос порівняно з Декларацією є незначні зміни, які, однак, не стосуються двох базових принципів, про які йдеться. Справа в тому, що Декларація веде мову про космічний простір і небесні тіла, тоді як Договір про космос розглядає космічний простір як родове поняття, що охоплює також Місяць та інші небесні тіла. **11.** Договоры Организации Объединенных Наций и принципы, касающиеся космического пространства, и соответствующие резолюции. – ООН, Нью-Йорк, 2008. – С. 31–44. **12.** Див., напр. ст. 655 ЦК України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст.356. **13.** Саме така ціна даного договору встановлена сьогодні для країн нашого регіону, в той час, як в США, наприклад, можна купити «місячну ділянку» за 10 доларів. Аргументація, яка при цьому наводиться, підтверджує нашу позицію щодо предмету даного договору: всю вищепераховану «документацію» ввозять з-за океану, тому вартість її вдєсятеро більша. **14.** Конвенція ратифікована Законом України від 03.06.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 254. **15.** Офіційний вісник України. – 2005. – № 13. – Ст. 695. **16.** Про приєднання України до Договору про Антарктиду 1959 р. див. Постанову Верховної Ради України № 2609-ХІІ від 17.09.92 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 41. – Ст. 602.